Keresztes Szent János

HÁROM RÖVID ÉRTEKEZÉS*

Keresztes Szent János (1542–1591) életműve teljes egészében elérhető magyar nyelven Szeghy Ernő (1872–1952) atya fordításában. A sarutlan kármelita szerzetes 1926-os, majd 1944-es fordítását utóbb 1995-ben adta ki a Győri Kármelita Rendház illetve 1991-ben a Budapesti Kármelita Rend, három kötetben, mintegy 1300 oldalon. A művekben olvasható verseknek több művészi fordítása is létezik (például Rab Zsuzsától). 2015-ben az Obras Completas de San Juan de la Cruz, *Keresztes Szent János műveinek második spanyol nyelvű összkiadása (Kindle Edition) felvett egy további neki tulajdonítható művet. Alább – magyarul elsőként – ebből közlünk három fejezetet.*

✣

Az Értekezés… *szerzőiségét a következő okok miatt vitatták: 1. stílusbeli eltérés. 2. A többi művel ellentétben kevés szentírási hivatkozást tartalmaz. 3. Számos szerzőre hivatkozik, amit Keresztes Szent János másutt nem tesz. 4. A „természetes (szerzett) szemlélődés"* (contemplación adquirida) *fogalma nem fordul elő 16. századi szerzőknél, csak a 17. századtól találunk rá példát. 5. E művet egy Benedek-rendi szerzetes, Antonio de Alvarado a saját nevén tette közzé.* Arte de bien vivir y guía de los caminos del cielo *(Kalauz a helyes élethez és a mennyek országába vezető úthoz) című munkája második részében, a 39. és a 49. fejezet között beilleszti a nagyobb részét.*

Gerardo de San Juan de la Cruz (1878–1922) atya alapján az iménti ellenérvek – röviden – így válaszolhatók meg: 1. Keresztes Szent János többi műve között is nagyfokú stílusbeli eltérések tapasztalhatók. 2. Más műveiben szintén megfigyelhető a szentírási idézetek elmaradása. 3. Nem tételezhetjük fel a misztikus irodalom tekintetében fennálló „olvasatlanságát". 4. Az egyik hivatkozott művet (Tomás de Jesús, 1610) már 1610 előtt is kinyomtatták, igaz más szerzői név alatt. E szerint korábban ismert lehetett a „szerzett vagy természetes szemlélődés" (contemplación adquirida o natural) *misztikus értelemben vett használata. 5. Antonio de Alvarado munkájában Keresztes Szent János egyéb műveiből is szó szerinti részletek tűnnek fel, annak ellenére, hogy a szerzőiséget nem jelöli. Ezek a filológiai problémák az* Értekezés… *mondanivalóját, tartalmi fontosságát egyáltalán nem érintik.*

* A mű eredeti és teljes címe: Értekezés az igenlő és a negatív módon elért homályos istenmegismerésről valamint a lélek Istennel való egyesüléséről a szerelem révén *(Tratado del conocimiento oscuro de Dios afirmativo y negativo y modo de unirse el alma con Dios por amor).* Első, ötödik és utolsó fejezet. Valamennyi jegyzet a fordítóé. *(A szerk.)*

I. A TERMÉSZETES ÉS A TERMÉSZETFELETTI SZEMLÉLŐDÉSRŐL

1. A szemlélődésnek két módja ismeretes: egy természetes és egy természetfeletti.

A természetes szemlélődés *(contemplación natural)* az értelem *(inteligencia)* egyszerű belátása, melynek birtokába a lélek *(alma)* minden buzgalom és elővigyázat nélkül jut, miután komolyan magába szállva elmélkedett valamely dolgon, elvonatkoztatva e dolog lényegi természetét annak esetleges tulajdonságaitól és anyagi mivoltától.

2. Természetfeletti szemlélődésnek *(contemplación sobrenatural)* azt nevezik, amikor Isten által megindított lelkünk *(ánima)*, természetfeletti ihletettségében, hasonlóképpen, mint az értelem a maga egyszerű működése során, a természetfeletti fényességtől megvilágosítva, mellyel Isten elárasztja, és a bölcsesség, felsőbb igazságok és misztériumok látásának adománya által, melyeket isteni Fölsége neki nyújtani kíván, amiket egyedül a maga természetes képességei révén nem ismerhet meg, hanem csakis Isten ajándéka által, melyet elé visz, fényes és világos gondolatokban részesül, hogy azon igazságokat szemlélni képes legyen.

3. A világos látásnak négy fajtája létezik, melyek az isteni dolgok megismeréséhez szükséges fényességet adják az emberi értelemnek *(entendimiento)*.

Az első közülük a természetes világosság, mely minden emberben közös, s mely által a pogányok az isteni nagyság számos formáját ismerték meg. Erről így szól Dávid: *„Ragyogtasd ránk jelként arcod fényességét, Uram!"*[1]

A második a hit természetfeletti világossága, mely a keresztség révén Isten ajándéka minden keresztény számára, s ami által érthetővé válnak azok a kinyilatkoztatott misztériumok, amelyek megismerése természetes módon nem lehetséges. A Bölcsesség adománya e természetfeletti világosságává válik, amelyet Isten olt az Ő barátainak szívébe, s amelyből a szemlélődés tevékenysége ered.

A harmadik a mennyek országának világossága, mely felsőbb világossággal az Úr a boldogult lelket a mennyben jutalmazza, hogy Őt ama lélek tiszta szemmel tekinthesse, és hogy e képessége szemlélete tárgyához mérhető *(proporcionada)* legyen. A világos látás e három formája tartósan és állandó jelleggel bennünk van, ezért a filozófusok mindenkor jelen lévőknek *(habituales)* hívják őket.

Létezik még a világos látásnak egy negyedik formája, mely fényességet Isten csak rövid időre nyújtja a lélek számára, azért, hogy valamely természetfeletti misztérium ismeretének birtokába sokkal tisztábban juthasson, mint juthatna a hit segítségével, de sokkal kevésbé tisztán, mint a mennyek országának világossága által. A világosság e fajtája olyan hatást gyakorol a lélekre, mint a testre a Nap sugara.

4. Ha mindezeket feltesszük, érthetővé válik, hogy az értelem szemlélődése *(contemplación intelectual)* során miként juthat az értelem *(entendimiento)* Isten által magasabb rendű megismerés *(conocimiento)* birtokába önmagáról és a dolgokról, buzgó elmélkedés és odaadó törekvés révén, vagy az által, hogy az Úr váratlanul, minden előkészület nélkül megindítja az értelemben már jelen lévő isteni dolgokat, vagy tár elé másokat, sokkal tisztább és meghatározhatóbb formában, mint ahogy azelőtt voltak. Új fényt borít rá, hogy kifinomultabban ismerhesse meg a dolgokat *(cosas exquisitas)*, vagy isteni kegyelem által *(con las infusas)* azokat a misztériumokat, melyeket

[1] *Zsoltárok könyve* 4,7. Káldi-Neovulgáta. Online forrás: http://szentiras.hu/KNB/Zsolt4. (Utoljára megtekintve: 2017. október 10.)

magukban hordanak. E fény lángra gyújtja az akaratot *(voluntad)* és fellobbantja az értelem által korábban már megismert jó iránti szerelmet. Az értelem e szemlélődése során az Istennel való egyesülés kiváltképp az értelemmel és kevésbé az akarattal történik. Az akarat misztikus és tökéletes egyesülése *(unión anagógica y perfecta)* pedig eltérőképpen, mert ennek során az akarat tökéletesebben egyesül Istennel, mint az értelem, amint azt a későbbiekben látni fogjuk.

5. Az egyesülés e két lényegi módjából, melyet Isten az értelmen és az akaraton keresztül visz végbe, a természetfeletti ima két fajtája következik: a szemlélődő értelemnek és az akarat misztikus egyesülésének *(unión anagógica de la voluntad)* imája.

6. Az értelmi szemlélődés és eddig ismeretes hatásai. – Hogy az értelmi szemlélődést a maga tökéletességében ismerhessük meg, hasznos rámutatni néhány jellemzőjére és hatására, mely által meg tudjuk különböztetni a természetes szemlélődéstől vagy a gonosz szellemek *(demonio)* okozta álságos és hamis szemlélődéstől.

A természetfeletti és isteni kegyelem által végbemenő szemlélődés legbiztosabb jele az, hogy nem saját kívánságunk szerint jutunk el hozzá, és végeztét sem kívánságunk diktálja. Akkor ér bennünket, amikor Isten akarja, és akkor marad abba, amikor Ő jónak látja. Igaz azonban, hogy az Úr leginkább azokat részesíti ebben, akik az imádságot és a természetes szemlélődést kitartóan és odaadón végzik, kárpótolván őket munkálkodásukért, nem csupán az Ő kegyelméből származó természetfeletti szemlélődéssel *(contemplación infusa y sobrenatural)*, hanem annak örömével és édességével is.

7. A szemlélődés e fajtája felismerhető a vele járó tapasztalatok által is; s bár kétségtelen, hogy legtisztább és legismertebb hatásai azok, melyek a lélekbe vésődnek, az értelem világossága és a lángoló akarat, a lélek békéje és elégedettsége, az a bizonyosság, mely a szemlélődésnek ezt a fajtáját jellemzi, oly hatalmas, hogy a kétség árnyát sem ismeri, s még az angyalok sem tudnák az ilyen hitet megtántorítani. Így, midőn a lélek meginog, hogy vajon eszmélése Istentől való volt-e, megérti, hogy szemlélődése nem lehetett tökéletesen természetfeletti, hanem természetes, vagy hamis.

„(…) az a bizonyosság, mely a szemlélődésnek ezt a fajtáját jellemzi, oly hatalmas, hogy a kétség árnyát sem ismeri, s még az angyalok sem tudnák az ilyen hitet megtántorítani. Így, midőn a lélek meginog, hogy vajon eszmélése Istentől való volt-e, megérti, hogy szemlélődése nem lehetett tökéletesen természetfeletti, hanem természetes, vagy hamis."

A valódi természetfeletti szemlélődés során a lélek is ráébred, hogy abban Isten szavának titka tárult fel, s az ebből fakadó benső elégedettség olyan tökéletes, hogy az imádságban a lélek már nem folyamodik a szokott módon Istenhez az Övele való egyesülésért, mert ezt az egyesült állapotot már elérte magában *(le tiene unido consigo)*, s úgy beszél, mint jelen levő barátjával, és így adja elő a maga szükségeit, hálálja meg kegyelmeit s dicséri az Ő tökéletességét. Csak azt kívánja, hogy bár a nyelvek sokasága ne lenne más, mint az Úr dicsérete; bár minden teremtmény maga volna Isten dicsősége, s minden Istent szolgálná. E szemlélődés során minden Ő ellene elkövetett vétek még az élettől való megfosztás büntetésénél is nagyobb erővel száll vissza. Mindenét szerelme tárgyának szolgálatára és az érte való szenvedésre szánja, a teremtett világ csupa silányságnak tűnik fel, s egyedül Isten számít előtte, s egyedül Őbenne lel megnyugvást. Boldog az a lélek, aki eléri e megszentelt állapotot *(dichoso estado)* és a megismerés e magasságát!

V. arról, miként szükséges a lemezteleníTett értelemnek a misztikus teológia szemlélődésének útját járnia az élő hit által

1. Szent Pál mondja: aki elhívást nyert Istenhez, az a hit által nyerte el.[2] Mintha csak azt mondaná: aki meg akarja ismerni Istent és Övele egységben összekapcsolódni, annak nem a megértés és saját hajlamai szerint kell haladnia, hanem a hit szerint, mely felfoghatatlan, elgondolhatatlan s értelemmel nem észlelhető; ezért megismerhetetlen, mivel az értelem benne tájékozódni nem tud, vagyis szükséges lemezteleníteni *(desnudar)* és kiüresíteni *(vaciar)* minden korábbi észlelésünket és elfogultságunkat, s a hit útján járni, mely mód a misztikus teológia gyakorlásához tartozik.

2. Mindebből következik, hogy a hit általi megismerés közvetítése révén a lélek nem képes Istenről semmiféle sajátságos *(particular)* képet alkotni, mert akkor nem lennénk képesek értelmünk működésének és elfogultságaink lemeztelenítésére, tehát Istenről itt csakis egyetemes *(general)* és negatív észlelés kialakítása lehetséges. Tudnunk kell: Istent nem azonosíthatjuk sem ebben, sem abban, mert Ő mindenek felett álló, számunkra felfoghatatlan lét *(ser)*, mégis, ezt ezért Isten tagadólagos és egyetemes megismerésének *(conocimiento)* nevezzük. A lélek szemlélődés általi előrehaladását a hit útjának hívjuk, melynek támasza a hit, s útja azon hit, mely a megismerés minden más tárgyától, hajlamainktól és érzületeinktől mentes.

3. Értekezésünk tárgya szerint e szemlélődés tehát homályos *(oscuro)*, s nélkülöz minden sajátságos ismeretet és észleletet, és sem nem leli örömét Istenben, sem nem tapasztalja Őt, hanem, bár nem ismeri, valójában hisz Őbenne, ahogy önmagában van. Éppen úgy, mint a vak ember, akinek bármennyit is mondanak, sosem értheti meg, mi a szín. E hitből születik a nemcselekvő szemlélődés *(contemplación quieta)* s Isten egyetemes és szerelmes látása. Figyelembe kell ven-

[2] A szerző talán Szent Pál zsidóknak írt levelére utalhat: *„Ábrahám hitből engedelmeskedett a hívásnak, hogy költözzék arra a vidékre, amelyet örökségül kellett kapnia. Elindult anélkül, hogy tudta volna, hová megy." Zsidóknak írt levél* 11,8. Szent István Társulat-Biblia. Online forrás: http://szentiras.hu/SZIT/Zsid11. (Utoljára megtekintve: 2017. október 28.)

nünk, hogy a hit közvetítése által e szemlélődés elérésének két módja lehetséges.

4–5. A hit általi szemlélődés két módja. – Az első mód, midőn a lélek már gyakorolván magát a megtisztulás és a megvilágosodás útján *(vía purgativa e iluminativa)*, Istent önmagában és mint felfoghatatlant észlelve addig gyakorolja magát immár a felfelé törekvő cselekedetekben *(actos anagógicos)* is, amíg lassanként magáévá teszi a szemlélődés azon formáját, mely Isten szokássá vált nemcselekvő, szerelmes és békés észlelésében mutatkozik meg. Mindez egyéb véghezvitt felfelé törekvő cselekedetekből ered, mert minden ilyen tett nem más, mint az isteni szerelem és egyesülés utáni vágy felgerjesztett tüze, melyet a hit által ismer.

A második mód, midőn a lélek már gyakorolván magát az állító jellegű szemlélődésben *(contemplación afirmativa)*, felemelkedik ama hit általi szemlélődéshez, melynek módjáról már szóltunk, s mely ugyanaz, mint Isten tagadó jellegű *(por negación)* és egyetemes megismerése, s ezt együttesen gyakorolja az Istenben való elmerülés és egyesülés vágyával olyan módon, hogy ezen egyetemes és összekapcsoló *(confusa)* észlelés, melyet a hit közvetítése révén Istentől kapunk, az isteni szerelem gyakorlásával együttesen szokássá, s végezetül a misztikus teológia szemlélődésévé válik. Ez Isten egyetemes és szerelmes látása vagy észlelése, s mivel ezen egyetemes észlelés a misztikus teológia legtisztább, mégis alig megragadható formája, hasznos röviden bemutatni; miben gyökereznek a hatások, melyek a lélekben jelentkeznek, s honnan ismerhető fel, midőn elérkeztünk e szerelmes látás gyakorlásáig.

6. Isten szerelmes és egyetemes észleléséről. – Mindenekelőtt, az elmondottak alapján világos, hogy ez az észlelés hitből születik, és hogy nem egyéb, mint hitből eredő megismerés, melynek során Istent mint felfoghatatlant fogjuk fel; s mely szemlélődési mód ezért Isten felfoghatatlanságát és átláthatatlanságát mutatja meg. Amint az Istennel kapcsolatos felfelé törekvő cselekedetek gyakorlataiban, ezen, a lélek Istennel való egyesülését sürgető élő és hevesen izzó kívánságban, mely a hit által ismerhető meg, életet nyer ennek az egyetemes észlelésnek a szokása, melyet szemlélődésnek nevezünk, mert a szemlélődés nem egyéb, mint az igazság szerelmes látása. Szintúgy szemlélődés ez az észlelés, melyet, mint említettük, akarati cselekedetek kísérnek, s ez voltaképpen a misztikus teológia szerinti szemlélődés, mely pedig, ahogy mondottuk, Isten felfoghatatlanságának felhevült és csodálatosan szerelmes látása, s mivel kívül esik az értelem belátása sajátos tárgyainak határán, egyetemes és összekapcsoló észlelésnek nevezzük.

7. Hívhatjuk mindezt nemcselekvő és békével telt észlelésnek is, mert a felfelé törekvő cselekedetek végcélja ebben áll, s ez azon szellembéli mozgás végső értelme, ahol a lélek csendjének tapasztalása már természetes módon jelenik meg. A szellem *(espíritu)* az értelem szinte csapásszerű lemeztelenítése és felfogóképességei mozgásainak megsemmisítése által képessé válik a lélekről *(alma)* leválni, s a hit és Isten ismeretéből fakadó szerelmesség révén felemelkedni, elpihenni és megállapodni ugyanazon emelkedettség középpontjában, szerelmes és nemcselekvő szemlélődését töltve e békés és elnyugodott állapotban. Ezt a szellem oly mértékig tisztán gyakorolhatja, hogy a lélek sok esetben még csak érzékelni sem képes e működést, mert itt nem talál olyan dolgot, melyet sajátságos formában ragadhatna meg, mivel halványsága és kifinomultsága miatt alig érzékelhető. Ugyanígy, az akarat ilyenfajta tevékenysége is rejtve marad az elme *(razón)* számára, mert annak minden képességét áthatja és magával ragadja, s az nem képes visszatükrözni, s ezért a szemlélődés e módját a képességek

kizárásának *(ignorancia)* és felfüggesztésének *(ocio)* nevezik. Annak ellenére, hogy az értelem *(entendimiento)* nem érheti fel ezt az akaratban végbemenő történést, a lélek, kezdetben csak nagy erőfeszítés árán képes belépni a szemlélődés ezen állapotába, mivel ehhez az értelmi képességek oly nagy mértékű lemeztelenítése valamint a felfelé törekvő cselekedetek további, folyamatos gyakorlása szükségeltetik. Ám miután ezen túljutott, oly könnyedséggel lép majd be önmagába és csillapodik el Istenben, hogy bármikor akarja is, rátalál e nemcselekvő szemlélődésre.

8. Észre kell vennünk azt is, hogy bár ezen egyetemes észlelési mód minden egyéb sajátos észlelettől lemezteleníti a lelket, a szintén Istentől eredő, sajátságos tárgyakra irányuló cselekedeteit nem zárhatjuk ki. Mivel Istent a hit által ismerhetjük meg, nagy hiba volna ellenkező módon gondolkodnunk, ezért a léleknek nem csupán Isten szerelmes látásában szükséges gyakorolnia magát, melyet már említettünk, hanem az Úr dicséretében, dicsőítésében és magasztalásában, s más gyümölcsöző tettekben is, ahogy arról majd később szólunk.

9. Isten szerelmes látásának hatásai. – A hatások, melyeket e szerelmes látás idéz elő, a következők: békesség, nyugalom *(quietud)*, lelki gyönyörűség, s legfőképpen az értelem világossága. Szent Dénes[3] e szemlélődésről azt mondja, hogy az általa született tudás minden értés és minden egyéb tudás s megértés okává lesz. Belőle származik majd minden ítéletalkotásunk, ismeretünk, benne leljük minden tudomány és bölcsesség kincsének rejtekét.

10. Ugyanezen hatásokat másképp tapasztalják az előrébb járók, és másképp az ezen szemlélődésben járatlanok. A hozzá való eljutás lehetséges tevékenyen, s természetfeletti módon, puszta ráhagyatkozás által *(pasivamente)* is, mert e hatások az utóbbi esetben túláradóbbak. Ezen hatások révén érthetik meg, hogy mikor bírják valóságosan és részesülnek e szemlélődésben.

11. Jegyezzük meg, hogy midőn magunkban e nyugalmat Isten felé való vonzódásunkkal együttesen észleljük, még ha nem is értjük meg rögtön, amire szerelmünk irányul, ezt mégis ezen ismeret édes ízlelése első jelének tekinthetjük. Midőn e nyugalom a tétlenség *(ocio)* tapasztalásával társul, még ha az akarat hajlandósága és vágyakozása erre a tétlenségre, békességre és nyugalomra alig érzékelhető is, feltételezhetjük, hogy e szemlélődésben van részünk, főképp, ha belépve e nyugalomba benső iszonyodást, eltávolodást, sőt, unalmat tapasztalunk minden dolog iránt, mely nem Istentől való. Ha ez utóbbi hatás együtt jár az elsőként említettel, biztosra vehetjük Isten jelenlétét.

X. Az egyesítő út céljáról, a lélek Istennel való egyesüléséről és ezen egyesülés mibenlétéről

1. Az egyesítő út *(vía unitiva)* végcélja a lélek Istennel való tökéletes egyesülésében áll. Ahhoz, hogy megértsük ezen egyesülés természetét, s azt, hogy miként értelmezzük a célját, meg kell jegyeznünk, hogy nem arról a természetes egyesülésről szólunk, melyet Isten a lélek változhatatlan lényegiségében *(esencia)* visz véghez, a természeti létezővel *(ser natural)* összhangban, lényegiség, jelenlét *(presencia)* és a lélek képességei *(potencias)*[4] által. Nem azon természetfeletti egyesülésről szólunk, mely Isten és az igaz lélek között jön létre kegye-

[3] Pszeudo-Dionüsziosz Areopagitész, vagyis Ál-Areopagita Szent Dénes (5–6. század).

[4] A lélek képességei jelen nem levő tárgy megismerésére: akarat, értelem, emlékezet, képzelőerő. Lásd még a fentebb említett (V. 7.) értelmi képességeket.

lem által, mert az egyesülés e fajtái megelőzik az imádságot. Nem is azon természetfeletti egyesülésről beszélünk, melyben Isten az értelem képességeivel *(potencia intelectiva)* válik eggyé, mivel az értelemnek *(inteligencia)* csupán tartozéka, hogy megismerhesse Őt, valamely eszmén keresztül, s annak szemlélete tárgyaként *(objeto)* egyesüljön vele, mely tárgy az Ő titokzatosságát ábrázolja. E szemlélődés a misztikus teológia körébe tartozik.

2. Az akarat bensőséges *(íntimo)* egyesülése. – Az egyesülést, melyet itt tárgyalunk, és amelyben ezen egyesítő út végcélja áll, Isten az akaratban viszi végbe, ahol működése során tárgyi érzékletként *(objeto)* mutatkozik meg, de nem az elme iránymutatását követő értelmes kívánság *(apetito racional)* tevékenysége révén, hanem az akarat legmagasabb képessége, s a benne munkáló egyetemes és csalhatatlan értelem *(sindéresis)*[5] látásának tökéletes tisztasága által. Ez az értelem egyszerű felfogóképessége és a természetfeletti szemlélődés elérése után következik. Világosan és makulátlanul felismerve mindebben az isteni tökéletesség jelét vagy valamely Istentől eredő felsőbb misztériumot, az istenszerelem hevét gyújtva az akaratban, melyet az Ő fensége áraszt el abban; a szemlélődés ily magasságához nem fér oly gondolat, mely sértené vagy megbolygatná azt, s e szerelem magasságához nem mérhető földi szerelem sem, mely azt megzavarná. Midőn az akarat e legmagasabb jóval való egyesülésben időzik, és amint megszabadul mindenfajta szerelmességét csökkentő indulat támadásától, Isten e célból e szerelmet naggyá, hevessé és erőssé teszi. A Tőle származó szerelmet a lélek gyönyöre kíséri, s minél inkább növekszik e szerelem, annál inkább növekszik e gyönyör és édesség, s ezen akarat csúcsán és a csalhatatlan értelemben[6] felgyúlt szerelmesség éppen oly mértékű, mint a szemlélődés során elért megismerés. Ennek oka abban keresendő, hogy e szerelem oly nagy gyönyörűséget és édességet idéz elő a lélekben, hogy sok esetben teljességgel elvonja minden érzéktől, s mivel ez oly nagy elragadtatást és értelemtől való eltávolodást idéz elő, szerelmes elragadtatásnak *(amor extático)* is nevezik.

> ***„(…) a lélek Istennel való egyesülését sürgető élő és hevesen izzó kívánságban, mely a hit által ismerhető meg, nyer életet ennek az egyetemes észlelésnek a szokása, melyet szemlélődésnek nevezünk, mert a szemlélődés nem egyéb, mint az igazság szerelmes látása."***

3. Midőn az akarat Istentől eredő szerelmes tettekre törekszik, szükséges, hogy az értelem *(entendimiento)* elmélkedéssel is serkentse és megvilágítsa, s akár a jó szakács, szerelmének tárgyát ínyencfalatokkal és fűszerekkel is körítse, hogy öröme legyen abban, méltó módon annak jóságához. Ekkor a lélek a megvilágosodás útján *(vía iluminativa)* halad, mivel szerelmének tárgyával való egyesülése eszközéül az igazság és az isteni jóság megvilágítását és felfedését veszi. Azonban a szerelmes egyesülés, mely az egyesülés útjának *(vía unitiva)* végcélja, nem az értelem benső párbeszédeiből ered, hanem az Isten által felhevített és megerősített akaratból, hogy Őt izzó és minden természetes erőt felülmúló sze-

[5] Görög *szündereszisz*. „*Az emberi ész készség szerint birtokolja az emberi természet hajlamaiból fakadó kötelezettségek (alapelvek) ismeretét. Az erkölcsi alapelveknek ezt a készség szerinti birtoklását Aquinói Szent Tamás* synderesisnek *nevezi (I q. 79 a. 12;* De veritate *q. 16 a. 1). A* synderesis *a természeti törvény készség szerinti, azaz habitusként való birtoklása.*" Turay Alfréd: *Istent kereső filozófusok. Teodicea*. Budapest, 2002, Szent István Társulat, 57–58. o. Online forrás: http://www.academia.edu/6295035/Isker_fil. (Utoljára megtekintve: 2017. november 25.)

[6] Lásd az előző lábjegyzetet.

relemmel szerethesse. Ez okból állítják némely szentek, hogy az akarat ezen Istennel való egyesülése bárminemű eszköz nélkül történik, és sem elmélkedés, sem más benső, az értelmünkben zajló párbeszéd nem lép közbe.

4. Ezzel nem áll szándékunkban azt mondani, ahogyan néhányan értik, hogy az Istennel történő egyesülés valamely magában való létezővel *(ser real)*, s nem valamely szándék szerintivel *(ser intencional)* megy végbe, mivel az akarati cselekményeket megelőzik az értelemben végbemenők.[7] Földi életünkben Istennel való egyesülésünk értelmünket tekintve egyrészt annak képességei *(potencia racional)* révén, annak puszta felfogóképességét nézve pedig tárgyi formában megjelenő létezőként történik, mely, mint azt korábban mondottuk, valamely eszme vagy kép formáját mutatja. Ugyanígy az akarat esetében, amennyiben azt elmebeliként *(racional)* értjük, az Istennel való egyesülés valamely tárgyi formában megjelenővel lehetséges; midőn tehát az istenszerelem elragadtatottságának csúcspontjára tekintünk, melyet az akaratban megnyilvánuló egyetemes és csalhatatlan értelemnek nevezünk, az egyesülés nem magában való létezővel történik, hanem valami szándék szerintivel. A valóságos és szakadatlanul jelen levő akarat *(voluntad real y permaneciente)*, vagyis az Istennel való valóságos és örökkévaló egyesültség állapota az üdvözült lélek sajátja, s a mennyek országában van elrejtve, mely ezen életben csak kevéssé megismerhető. Bizonyos ezért, hogy az akarat egyesülése jóval tökéletesebb és becsesebb, mint az értelemé *(entendimiento)*, s helyesebb dolog Istent szeretni, mint megismerni törekedni, mert gyümölcsözőbb az akaratunkból fakadó szerelem, mint amit értelmünk segítségével elérhetünk.

5. Mindennek oka az akarat és az értelem működésének különbözőségében áll. Az értelem működése során magába vonja ama dolgot, melyet felfogott, majd ezt olyan képzetté *(idea)* formálja, melyet képes magába fogadni, s mivel befogadóképessége véges, az így felfogott dolgot ezen határok közé igazítja – miként a Gibraltár az óceán vizét megszorítja. Nem így az akarat, mely örömét leli abban, ha kilép önmagából, átalakulván a szeretett dologgá s eggyé válva azzal – ezért a szeretett tárgy nem szorul határok közé.

Jól megmutatkozik tehát, milyen nagy különbség áll fenn Isten megértése és az Ő e világon elérhető szeretete között, mivel megértésünket

[7] Aquinói Szent Tamás szerint *„a tényleges megértés azonos a ténylegesen megértettel”* (I q. 14 a. 2), tehát a megismerő és a megismert azonossá válik. Ugyanakkor szent tamás-i értelmezésben *„az érthető kép nem az, amit valóban megértünk, hanem inkább az, ami által* (medium quo) *megért valamit az ész”* (I q. 85 a. 2). Ez az intencionális kép az alany és a tárgy ismeretelméleti azonosságát biztosítja: szellemünk *„az érzékelés közegében jelentkező valóságot, s annak lehetőség szerinti érthető szerkezetét megvalósultságba”* viszi át. Az utóbbi idézet forrása Turay Alfréd: *Ismeretelmélet*. Az 1984-es kiadás javított változata, 12–13. o. Online: http://mek.oszk.hu/07900/07967/html. (Utoljára megtekintve: 2017. december 7.)

képességeink korlátozzák, de úgy szerethetjük Őt, amilyen Ő maga.

6. Ezen felül Istent szeretni kevésbé fáradságos, ám dicséretesebb, mint Őt megérteni törekedni, mely elegendő ok ahhoz, hogy az akarat gyakorlását helyezzük előtérbe az értelméhez képest, kiváltképp az egyesülés útján haladva, mely az akarat szerelmes tettei számára és még inkább a földi élet végcéljául különösképpen kijelöltetett, mivel elsősorban az akarat az, ami munkál, s elsősorban egyesül Istennel, és ami önmagától is képes befogadni az Isten által gyújtott szerelem tüzét, mely lehetővé teszi a lobogó istenszeretetet. Isten világosság, mely beragyogja azt, aki hozzá közelít, s ama szerelmes egyesülésben, melyet Isten az akaratban véghezvisz, az akarathoz oly közel álló értelem is részesül az isteni fényességből; s ebben oly tisztán ismeri meg az isteni finomságot és édességet, melyeket az akarat szintén megtapasztal, s örvendhet azoknak, hogy számos csodálatos és rejtett dolgot megért, melyek azelőtt figyelmét elkerülték.

7. Amiképpen árad tehát először Isten egyesítő szeretete az akarat felé, ugyanúgy részesül az értelem az Istentől eredő megismerés fényéből: miként azt Isten Szentlelke is kinyilatkoztatta (33. zsoltár, 6.): jöjjetek az Úrhoz, és megvilágosítást nyertek.[8] Ezért midőn Őt szeretjük, az akarat által járulunk Őhozzá, s mivel Isten fényesség, az akarat lángra lobban, az értelem pedig megvilágosodik. És mivel ezen egyesülés kegyelemből *(caridad)* és szeretetből származik, melyből e világosság ered, így mondja a másik zsoltár is: a Te parancsolatod (mely, miként Szent János mondja, a szeretet) fényességes nekem, Uram. Így világosodik meg a lélek látása. Midőn a lélek az akarat ezen magasságos egyesülésének örvend, s azt mondjuk, csupán az akarat ennek teljes résztvevője, nem azt állítjuk, hogy az értelem ebből teljes mértékben ki van zárva, mert nem működhetne másképp, s ne foghatna fel egyebet, mint amit elmélkedés során képes, mivel az értelem szintúgy Isten legtisztább és legmagasabb ismeretének birtokába jut. Ám ezen egyesülés során az akarat sokkal előrébb jut, mint az értelem; mert elsősorban az akarat vesz részt benne, s ha az értelemnek jut valami ebből, az az akaratban végbemenő túlcsordulásból fakad. Éppen ellenkező módon történik az értelem és a misztikus teológia szemlélődése során,[9] mely az értelem sajátja, s itt az akarat abból nyer részt, ami az értelmen túlemelkedik.

8. Mivel az értelem belátja, hogy főképp az akarat részesedhet ezen egyesülésből, féktelenségében, hogy megismerje és épp úgy bírja, nyughatatlanná és aggodalmassá válik, miként az az ember, akitől megvonják valamely jelenlevő pompás dolog látványát azzal, hogy szemét eltakarják, s eleped, hogy mégis részesülhessen abból. Ezért szükséges az értelem óvatos lecsillapítása, hogy megelégedjék azzal a megismeréssel, mely a lángra lobbant akaratból származó fénysugárként éri. Akik már járatosabbak ebben, rendszerint több odafigyeléssel munkálkodnak, mivel jóval tapasztaltabbak az értelem dolgaiban, ezért nagyobb elővigyázattal vannak az akarat által bírható javak ismerete és kifürkészése iránti vágyakozás tompítása dolgában.

9. Ezen egyesülést, amennyiben nem valóságos, nyughatatlanság, amennyiben valóságos, a lélek békéje kíséri. Az akarat hamis felgyúlása a gonosz szellem ösztönzésére történik. Ez hasonlatos ahhoz, amit a valós egyesülés során ta-

[8] *„Nézzetek rá (az Úrra) és megvilágosodtok”*. Az utalás a 34. zsoltárban olvasható. *Zsoltárok könyve* 34,6. Káldi-Neovulgáta. Online forrás: https://szentiras.hu/SZIT/Zsolt34. (Utoljára megtekintve: 2018. január 1.)

[9] Lásd a fentebbi V. fejezetet: „Arról, miként szükséges a lemeztelenített értelemnek a misztikus teológia szemlélődésének útját járnia az élő hit által”.

pasztal a lélek, s kezdetben békesség és édesség érzése tölti el, ám ezt nyugtalanság és szárazság, s az értelem vaksága követi. A lélekből itt hiányzik az alázat, önhitté és rejtekében fennhéjázóvá lesz, bár lehetséges, hogy mindez nem jelenik meg együttvéve, s hol ez, hol amaz a jellegzetesség marad el. Ellenkezőképpen történik a valódi egyesülés során, mert ebben a lélek felismeri önnön nyomorúságát és Isten fenségét, s ezen ismeret nyomában növekszik erényekben, veti meg a földi javakat, vagyont és becsületet, s minden mást, amit a világ nagyra tart.

10. A hamis egyesülés rövid ideig tart; míg a valódi hosszú időn át, s anélkül, hogy a fejet kifárasztaná vagy elerőtlenítené. Nem csökken a testi erő sem ezen elragadtatottságban, mert az akarat eme egyesülésének jutalma a lélek szelídsége és békéje. Ezen egyesülés bár felülmúlja a természetes képességeket, de ez által azokat kár nem éri, mert az így nyert szelídség erő, mely eltölti a képességeket, hogy viselni tudják a terhet, melyet magukban nem volnának képesek.

11. Végül pedig a valódi egyesülésben az Isten iránt szerelem oly erős lesz, hogy az akaratban más, földi szerelem számára nem marad hely, mivel a lélek oly tisztán tudja már, minő érdemes az Úr az ő szerelmére, és így az üdvözült lelkek módján szereti Istent, akik szüntelenül e szerelmességet élvezik, s nem fogyatkozik a lélekben e szabad és érdemes szerelem, mivel már kezdetben nagy örömmel és szabadsággal adja át értelmét (*entendimiento*), ismervén e rabság édességét.

12. Ezen csodálatos egyesülés megerősítéséül néhány példát sorolunk most: elsőként a terméketlen vad olajfa példáját, mely még levelet sem hajt, ám vágást ejtenek törzsén, abba olajfa ágat oltanak, a két fából egyetlen lesz, és többé nem vad olajfa már.[10] Épp így a lélek, midőn már nem ő maga él, hanem Isten él őbenne. A második a tüzes vas példája, mellyel a tűz szinte eggyé válik és feloldja azt, maga is tűznek tűnik immár és épp úgy perzsel, mint a tűz. Így az Istennel egyesült lélek a lobogó istenszeretet hevét tapasztalja önmagában, mely szerelmes tűz formálja, és akaratát Istenéhez hasonlóvá tevén egyesül Ővele, s óhaja nem más, mint Isten óhaja.

13. A harmadik példa az eledeleké: a gyomorban a táplálék azzá válik, aki elfogyasztja; ugyanily egyesülés történik Isten és a lélek között, midőn az tökéletesen és teljesen megvalósul, mivel a lélek Istenné formálódik és alakul át. Ezért mondja a mi Urunk Jézus Krisztus: aki engem eszik, az általam is él.[11] Vagyis: én, aki örök élet vagyok, örök életet nyújtok annak a léleknek, aki engem befogad, s vele a szeretetben tökéletesen és teljességesen egyesülök.

14. Örvendjen a lélek, aki eléri eme boldogságos egységet! S bár elmondtuk, hogy mindez Isten kezéből származó örvendetes adomány, melyet szabadon nyújt akkor és annak, akinek jónak látja, mindehhez előkészíthetjük és igazíthatjuk is lelkünket, hogy az eddig ebben az Értekezésben tárgyalt képességeknek megfelelően fogadhassuk.

Ford. Szepesi Edit

[10] Érdekesség, hogy Szent Pál a rómaiakhoz írt levelében némiképp eltérően ír, az olajfa az, melybe a vad olajfa ágat oltják: *„Ha a termés zsengéje szent, a belőle készült tészta is az, és ha a gyökér szent, az ágak is azok. Ha egyik-másik ág le is törött, téged pedig vadolajfa létedre beoltottak közéjük, s így részese lettél az olajfa gyökerének és dús nedvének, ne kérkedj az ágak ellenében. Ha kérkedsz, tudd meg, hogy nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged." Rómaiaknak írt levél* 11,16–18. Káldi-Neovulgáta. Online forrás: https://szentiras.hu/KNB/Róm11. (Utoljára megtekintve: 2018. január 6.)

[11] *Evangélium János szerint* 6,53–59. Káldi-Neovulgáta. Online forrás: https://szentiras.hu/KNB/Jn6. (Utoljára megtekintve: 2018. január 6.)